

# S Wittgensteinem v gay sauně

● HOST

● sociologické reportáže

Vratislav

Maňák



# **S Wittgensteinem v gay sauně**

● BRNO 2026

● sociologické reportáže

**Vratislav**

**Maňák**

Vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR

© Vratislav Maňák, 2026

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2026

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-3022-9 (PDF)

ISBN 978-80-275-3023-6 (ePUB)

ISBN 978-80-275-3024-3 (MobiPocket)

Mému muži



## Obsah

|                                  |     |
|----------------------------------|-----|
| Zkapalnit, co mělo zůstat plynné | 11  |
| Héřin únos Ganyméda              | 35  |
| S Wittgensteinem v gay sauně     | 57  |
| Son regina!                      | 75  |
| Pokoutní průvodce Prahou         | 107 |
| Epifanie bez Boha                | 127 |
| Fragment a zkroušené srdce       | 149 |

|            |     |
|------------|-----|
| Literatura | 175 |
|------------|-----|



# **Zkapalnit, co mělo zůstat plynné**

O možnostech mužství  
a významu pauzy



Jsou nepohodlné.  
Berou nám radost.  
Ničí staletou tradici.  
Naše kultura kvůli nim utrpí velmi vážnou ztrátu.  
V roce 2019 vznikla v Budapešti petice, která zaútočila na plavky.

Lázeňský dům Rudas je obvykle docela nenápadný. Není to sice tak dávno, co ke staré budově přibyla moderní přístavba se střešním bazénem a kupolí, z jedné strany ovšem lázně stíní prudký sráz Gellértovy hory, z druhé je svírá nábrežní autostráda, a okrovou stavbu sevřenou mezi skálou, silnicí a řekou může člověk snadno přehlédnout, pokud se do ní nevypraví cíleně.

Důvod by pro to byl; v Budapešti sice fungují dvě desítky lázeňských domů, výsadou toho zdejšího ale bývaly výlučně pánské dny. Provoz, který zde už před půltisíciletím zřídili osmanští Turci, byl tradičně uzavřen ženám, a čistě pánská klientela se tak mohla v Rudasi ve stanovených dnech pohybovat bez plavek, pouze v symbolické bederní roušce. Před několika lety se ovšem správa lázeňského domu rozhodla mnohaletý zvyk omezit — a v pátek pustit do starého hamamu všechny bez výjimek. Plavky se v tu chvíli staly přirozenou podmínkou pro vstup.

Je to nepochopitelná, do očí bijící prázdnota, varovala protestní petice.

Pro rozhodnutí lázeňské správy by se přitom pochopení najít dalo (dokonce i přesto, že ho nemotivovala rovnoprávnost): budapeštské koupele jsou vyhledávanou turistickou atrakcí města i celého Maďarska a provozovatel argumentoval tím, že frekventovaný závěr týdne, kdy do metropole přijíždějí zahraniční turisté, hodlá využít pro navýšení zisků. Nešlo ovšem jenom o to.

Ve stejné době, kdy v Rudasi skončily nahé pátky, nasadila Coca-Cola reklamu se sloganem „Love is love“. Maďarská krajní pravice kvůli tomu zablokovala vstup

do nápojářského závodu a poslanec vládní strany Fidesz vyzval k celonárodnímu bojkotu populárních limonád. Na plakátech se totiž objímali dva muži.

V roce 2020 vyšla v zemi dětská kniha *Svět pohádek pro každého*, v níž se princ zamiloval do prince. Premiérova kancelář ji označila za homosexuální propagandu a prosadila, že ve dvousetmetrovém okruhu kolem kostelů a škol nebude queer literatura pro dětského čtenáře vůbec k dostání. Jinde ji sice koupit lze, ale ze zákona nesmí do výloh a je možné ji prodávat jenom zatavenou do slídy.

Souběžně s tím Fidesz v parlamentu upravil také ústavu. „Otec je muž, matka je žena,“ zapsal do ní. Šlo o banální a složité rozporovatelné konstatování, které ovšem současně znemožnilo adopci a výchovu dětí stejnopohlavním párům. Premiér Viktor Orbán vládne Maďarsku déle než dekádu a jeho odpor ke gayům, lesbám a trans lidem sílí rok od roku.

Nový páteční režim v Rudasi by šlo v tomto ohledu považovat i za reakci na proměněné klima. Za vstřícný krok k poptávce mocných.

Naše rozhodnutí se snaží zabránit zjevným sexuálními praktikám mezi návštěvníky, které nezastavila ani posílená ostraha, vysvětlovala lázeňská správa.

Sluší se říct, že nejde o stihomam. Turecká lázeň na pravém břehu Dunaje je skutečně místem, kde se k sobě přibližují muži — ale nepotřebují k tomu zrovna pátek.

## Kulisy

Pánské dny fungují v Rudasi v omezené míře dosud; na konci pracovního týdne sice mají vyhrazená už jenom dopoledne, ale každou středu se turecká lázeň otevírá jediné pro muže na celý den. Zdejší sály v takových chvílích připomínají starobylý pánský klub — a slovo starobylý zde není nijak nadsazené.

„Kupole je tak obrovská, že se pod ni vejde tisíc muslimských bojovníků,“ napsal o lázni turecký geograf Evlija Čelebi, který ji navštívil v polovině sedmnáctého století. Pravobřežní Budín byl tehdy ještě samostatným městem ovládaným z Istanbulu a Rudasi se říkalo Zelený sloup — podle barvy jednoho z pilířů podpírajících strop, jenž anatolského cestovatele přiváděl k úžasu. Čelebi sice trochu přeháněl (pro tisíc mužů by v budínském hamamu místo nebylo) a také zelená barva zmizela v čase, ale jinak se zde od osmanských dob nezměnilo nic.

Čtvercovou dvoranu vydláždili červenou žulou. Ve čtyřech rozích čtyři kohouty chrlí termální vodu do čtyř hlubokých van. Každá má jinou teplotu a každá by snadno pojala až deset dospělých mužů, jenže není moc důvodů se męstnat. Uprostřed haly totiž stojí bazén, osmiboká nádrž se schodištěm svažujícím se do teplé vody, na němž ve středečním odpoledni jako na ochozu amfiteátru posedávají a polehávají odpočívající muži, tu ponoření do vody jen po pás, jindy po prsa nebo až po bradu tak, že jim nad hladinu koukají leda tváře a nos. Pohledem se ztrácejí v tmavé kupoli nad hlavou, kde malá barevná sklíčka střídmě cedí denní světlo, *nebo* nastavují ramena ostrému proudu pramene, co prýští z huby maskarona, *nebo* se pohupují v kolenou a vedou tiché hovory *nebo* jenom mlčí a zavírají oči a poddávají se hřejivým pramenům, protože termální koupel unavuje a její šum uspává a vlny kolébají.

Kdo se koupe v Rudasi, koupe se ve stejném prostoru, v jakém se o půl tisíciletí dříve hráli už správci budínského pašalíku. Osmanská architektura pod Gellértovou skálou totiž není určena jen k distancovanému muzeálnímu prohlížení, ale dál slouží účelu, za nímž vznikla, a mužskému společenství, jež se zde den co den nově ustavuje a smáčí, poskytuje nebývale působivé kulisy.

Jeden z obrazů, k němuž se francouzský psychoanalytik Jacques Lacan opakovaně vracel, byl výjev z lázně: momentka z antické pověsti. Následník thébského trůnu Aktaión v ní vstoupí do stinné jeskyně, v níž se právě se svými družkami koupe bohyně lovu Artemis. Je nahý, očím smrtelníka nevědomě vystavuje své božství v podobě, v jaké by ho neměly nikdy spatřit — a Aktaióna proto obratem připraví o život. V ústraní koupele totiž zahlédl veškerou božskou podstatu.

Pravda je stejně nedostupná jako řecká bohyně a my jsme drážďeni touhou ji spatřit aspoň na vteřinu, soudil Lacan a za Aktaióna v jednu chvíli označil svého učitele Freuda a ve druhé sama sebe. Nabídnutou metaforou ovšem — a to už spíše bezděčně — nasvítí i prostor, kde může k nahlédnutí podstaty dojít.

Atraktivita lázní obvykle spočívá v jejich schopnosti budit dojem, že v nich neplatí čas, protože jeho plynutí je zde tak pomalé, až se zdá, že se zastavil. Jedná se samozřejmě o iluzi (pomalost zde v první řadě diktuje každý příchozí sám sobě a teprve jejich součet vytváří onen vyhledávaný lázeňský rytmus), ale iluze je to tak svádívá, až je sebenaplňující, protože ve své ozvěně přitahuje každého, kdo si chce dopřát prožitek bezčasí.

Host, který vstupuje do lázně, se vědomě rozhoduje pro pauzu — pro pomlku v každodennosti, pro pozastavení své existence v jejích obvyklých mantinelech, které tak často určuje vnější svět se svým tempem a závazky. Zvolená pauza skýtá příležitost ulevit si od břemen, odložit sociální role a dopřát si usebrání a zklidnění bytí-v-sobě, bytí ve své osvobozené podstatě.

Svéráz lázní Rudas spočívá v tom, že neslibují pouze osvobození z času, ale také z prostoru. Iluzi bezčasí zde totiž doplňuje místní a genderová exkluzivita: *výlučně pánská* společnost se ve všední den schází k odpočinku ve *středověkých* osmanských koupelích. Člověk nemusí být nutně romantik, aby se pozastavil nad tím,

jestli se opravdu píše jednadvacáté století a jestli deset metrů od kamenné zdi hamamu skutečně proudí auta po nábřeží Raoula Wallenberga. A zdání časoprostorové kapsy či mezery, ten působivý efekt existence v trhlině mohou být po vstupu do sálu tak šokující, že není divu, když se je prvonávštěvník pokusí zachytit.

Děje se to právě teď.

Mladý Brit ještě nevyměnil plavky za bederní roušku, ale na převléknutí nyní nemyslí. Prostor ho přivádí v úžas, a tak se v křiklavých rudých šortkách s motivem ibiškových květů staví na středovou osu lázně a zvedá před obličej mobil, aby mohl budapeštské termály vyfotit. V tu chvíli končí všechen klid.

Z bazénu se ozve důrazné volání. Stejně tak i z van. A ještě dříve, než cizinec stiskne spoušť, stojí u něj dva zřízcenci v bílých mundúrech.

Není o čem diskutovat. Artemis neměla být spatřena — a ani v Rudasi se pauzy nedokumentují.

## Chlapci

V bazénu mezi zavinitými lekníny postává malý Ernő Nemeček. Je oblečený, zmáčený od hlavy až k patě a zkroušeně se dívá po palmovém skleníku — přesně tak, jak se to dělo v jedné ze scén nejpopulárnější dětské knihy Maďarska, na jejíž počest v budapeštské botanické zahradě tuto sochu v roce 2019 vztyčili.

*Chlapce z Pavelské ulice* napsal dramatik Ferenc Molnár ještě za Rakouska-Uherska a ve svém vyprávění použil vděčný námět dětské literatury: nesmířitelnou rivalitu dvou klučích part. Tak jako v *Knoflíkové válce* Louise Pergauda soupeří Loverňáci s Velraňáky a jako Foglarovy Rychlé šípy stojí proti Bratrstvu kočičí pracky, i pavelští chlapci vedeni čestným a charismatickým Jánošem Bokou čelí nebezpečnému soupeři: zákeřnému klanu Červenokošiláčů, který chce hrdiny připravit o jejich herní plac.

Jímavá socha připomíná situaci, kdy se Nemecsek osudově nachladí, protože se při výzvědách v botanickém rajónu rudých nepřátel ukryje do vody, aby neprozradil své kamarády. Není to ovšem jediná situace, kdy nejvysmívanější a nejotloukanější pavelský chlapec projeví jistou dávku odvahy. Opakovaný vzdor červeným košilím a nakonec i vůle hájit domovské území při rozhodné bitvě mu vynese kolektivní uznání a spolu s ním také čestnou funkci Bokova pobočníka. I když totiž pavelským hochům ještě není ani patnáct, svět, který pro ně Molnár stvořil, stínuje svět dospělých mužů — včetně toho, že ho pevně svazuje s válkou.

Chlapci se sdružují v přísně hierarchické struktuře a třídí se podle vojenských hodností. Zavazují se plnit rozkazy nadřízených a ve škole si salutují, zrádce chtějí stavět před čestný soud a Boku coby generála nechávají před rvačkou přemítat o Bonapartovi. Do bitvy se organizují v praporech, do útoku je žene polnice a vlajka, pod níž bojují, má nepřekvapivě maďarské barvy. Láska k hájenému hřišti, píše Molnár, je pro ně totiž totéž jako „láska k vlasti“.

Soudobá Budapešť si tento příběh nepřipomíná jenom v botanické zahradě. O pár set metrů dál, před budovou gymnázia, vztyčila populárnímu klučičímu uskupení hned celé sousoší. Jak vidno, heroismus je třeba oslavovat pomníky už od útlého věku.

## Muži

Pavelská družina ctí tvrdost. Nemecskovi nejdřív hrozí kvůli vzlykům vyloučením, a když prochlazený chlapec na konci románu zemře, zbylí kamarádi před sebou navzájem udrží kamennou tvář; Boka se rozpláče teprve ve tmě noční ulice, když si je jistý, že ho nikdo nevidí, protože — jak píše Molnár — poprvé „neukázal mužnost a vážnost“ a místo toho „se chová jako dítě“. Slzy jsou nepřípustné, dokonce i ve smrti.

Pokud americká filozofka Judith Butler ve svém slavném eseji *Performativní akty a ustavování genderu* uvádí, že základem naší genderové identity je stylizované a v čase opakované jednání, pavelští chlapi k této zřetězené replikaci přispívají hned dvakrát. Nejenže sami napodobují mužské vzory a s jejich pomocí konstruují vlastní chlapectví; kniha, která o nich vypráví, tuto strategii představuje dalším generacím čtenářů jako relevantní model, a u dospívajícího publika tak de facto funguje kulturní abonentka. Jako brzký sociální vklad do takového pojetí mužství, v němž se spojuje asertivita a agrese, dominance a moc, odvaha a aktivita.

Jedná se o známou identitární šablonu, kterou můžeme podle svého hodnotového zakotvení označit za klasickou a tradiční, nebo za zjednodušující a stereotypní. Její prostá existence ale není nutně problematická a některé z vyjmenovaných vlastností (aktivita, asertivita, odvaha) nenesou ani negativní konotaci. Prekérní se tato charakterová suma stává teprve kvůli tomu, že z ní hegemonní společenské skupiny uplynulých staletí vytvořily normativní ideál nejen pro muže, ale i pro celé lidství — a od něj odvinuly systémy sociální hierarchizace a exkluze, jež se různou měrou vztahovaly a vztahují na každého, kdo maskulinnímu ideálu nesvede dostát. Plačícího mladíka nevyjímaje.

Knize, kterou Ferenc Molnár napsal už v roce 1899, by byl samozřejmě nesmysl vytýkat, že chlapectví a mužství nekonstruuje jinak. Devatenácté století představovalo pro hegemonii bílého heterosexuála extatickou epochu, *Chlapi z Pavelské ulice* se svým odmítáním senzitivity a potenciální submisivnosti jsou v tomto ohledu přirozeným reprezentantem doby a rigidní představu o mužství navíc dílčím způsobem zpochybňují, když se nejhrdinějším členem chlapecké skupiny stane její nejslabší člen.

Pozornost si Molnárovo vyprávění zaslouží proto, že navzdory svému stáří dosud nevyčpělo a že se jím a všemi podobnými příběhy současná evropská společnost běžně obklopuje, aniž je problematizuje. Oslavuje je, převádí na plátna kin a hýčká jako příslovečný zlatý fond, čímž

účelně prodlužuje jejich kulturní stopu, souběžně však nevědomě pomáhá replikovat i jejich genderové vzorce. V maďarském případě je přitom předkládaný obraz klasické maskulinity i politickým nástrojem — jednou z ideologických pák vládní moci.

## Maďaři

Když budapeštské divadlo Vigszínház nastudovalo Molnárovu knihu jako muzikál, stal se ústřední melodií bojový popěvek „Náš grunt“, v němž se pavelští chlapci bijí v prsa a přísahají věrnost rodné zemi. Metropole na Dunaji má sice oproti zbytku země liberálnější pověst, divadelní obraz maďarského dorostu ale musel potěšit i vládnoucí národní konzervativce. Na tom, jak má vypadat správný maďarský muž, totiž jejich předsedovi mimořádně záleží a budapeštský muzikál jeho představu nerozporoval, nýbrž replikoval:

Správný maďarský muž je obránce vlasti.

(Fidesz svůj politický úspěch vystavěl na paternalistickém, antiglobalizačním nacionalismu a sám Orbán v tomto duchu přirovnal Evropskou unii ke zpupnému klanu červených košil. Na pavelského chlapce tím pasoval sám sebe a současně i celé Maďarsko, bude-li unijním zájmům dostatečně vzdorovat.)

Správný maďarský muž je hrdina z boje.

(Země sice žádnou válku nevede, ale bojovat se dá i metaforicky, a tak premiér za moderní válečníky označuje aspoň maďarské sportovce. Branný heroismus patří k obvyklému populistickému fetiši a v tomto případě se z atleta v národních barvách snadno stane také mužský idol, vzor fyzické síly a zrcadlo ctností.)

Správný maďarský muž je nadřazen ženám.

(Když spisovatelka Krisztina Tóth navrhla ze seznamu povinné četby vypustit dva tituly z devatenáctého století, protože ženy zobrazují jako pasivní správkyně domácnosti podřízené mužům, vládní média na ni